

KIELICH (295) *sb m*

kielich (295), [**kelch**].

kie- (292), ke- (2), kię- (1).

e *jasne*.

sg *N* kielich (68). ◇ *G* kielicha (66), [**kelcha**]. ◇ *D* kielichu (1). ◇ *A* kielich (88). ◇ *I* kielichem (11); -em (1), -(e)m (10). ◇ *L* kielichu (26). ◇ *pl N* kielichy (6). ◇ *G* kielichów (11); -ów (1), -(o)w (10). ◇ *A* kielichy (18).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Naczynie do picia, głównie wina (pierwotnie w kształcie kubka, później wsparte na nóżce); calix Murm, Mymer¹, Mącz, Cn; poculum Cn (133) : Murm 126; Mymer¹ 7; WróbŻółt 22/5; SeklKat C2v; kielich i miłę z wierzchu oczyściacie/ a wewnątrz fą pełné drápiełtwa MurzNT Matth 23/25, 148v marg; KrowObr 47v, 200; A wzięwłfy potym kielich/ podziękował/ y dał im/ mówiąc: Piyćie z nie^{go} włzyłtcy. Leop Matth 26/27 [przekład tego samego tekstu SeklKat, KrowObr 47v, Leop Mar 14/23, RejPosWiecz³ 96v, WujNT Matth 26/27, Mar 14/23, s. 180, Luc 22/17, 20, s. 286, 1.Cor 11/25], Mar 14/23; Wieluńka [ziemia na chorągwi nosi] Báránká s chorągwią á s kielichem/ w czyrwonym polu. BielKron 425, 214v, 234v [4 r.]; Calix, Kielich czáfzká álbo ynłzi Kubek z którego piyáya. Mącz 32a; RejAp 17; RejPos 88; że Pan Kryftus tenże chleb ciálem swoim názwał/ á kielich krwią. RejPosWiecz³ 97, 96, 96v [2 r.], 97; BiałKat 351; raz y kielich złoty czáfu głodu przedał/ á vbogie żywił. SkarŻyw 292, 74, 337; ReszPrz 19; Pan krew fwą trzymał w kielichu y wylewał. WujNT 115 marg; Kielich dwoiáki ná wieczerzy. WujNT 286 marg, Matth 26/27, s. 155, Mar 14/23, s. 180, Luc 22/17 (15); [Wziął Kelch tefz włwoie rece Krofej D3].*

kielich czego (2): *S. Ian z kielichem iadu. ReszList 175. Cf »kielich krwie«.*

kielich z czym (5): *ktorzy fiędą ná onych łáwkách około ftołá/ gdzie kielich ftoi fkártkami BielKron 234v. Cf »kielich z winem«.*

W charakterystycznych połączeniach: kielich błogóslawić, oczyścić, (po)dawać (4), trzymać, wylewać, wziąć (14); danie kielicha (2).

Zwrot: »mieć kielich spēłna« (1): Aboday drugi iuz miał i kielichy ípełna/ Nierzkąc by mu fzła z owiec póftaremu wełna. KochSat B.

Wyrażenia: »kielich krwie« (1): KIELICH krwie swoiey Pan trzymał y wylewał ná wieczerzy. WujNT Zzzzz2.

»kielich z winem; wino w kielichu« (4; 2): OpecŻyw 93; RejPos 88 [3 r.]; wino w kielichu potwiérdził być Krwią fwoią BiałKat 276; czyniąc dzięki/ Po Wieczerzy z fwey ręki/ Kielich z Winem im dáć raczył RybGęśli B4v.

Szeregi: »kubek abo kielich« (1): A oni mniáiąc iefzcze żeby zá iego ftołem [...] mieli z nim pófpołu fiedzyeć á pić z onych kubkow ábo kielichow iego wedle fwiátá/ powiedzylei iż możemy. RejPos 313v.

»ani kielich ani wino« (1): Bo tu Pan nie wfpomina áni kielicha áni winá. WujNT 331.

Przen: Picie wina (2) : Bo więc nie bárzo tákié wotum fuché bywa/ Gdy fye częfto fofnowym kielichem omywa. PudłFr 55, 54.

a. Naczynie liturgiczne; calix *JanStat* (75) : *RejRozpr* F4; Więcz tobie pośllie po mnicha By potrzął przedniem kielicha *RejKup* q8, t6; ZYd gdzieby Kielichy/ Kłyęgi/ álbo iákíe vbiory Kościelne kupił/ [...] á niemogłby Iłtćá mieć/ tedy ma być oładzon iáko złodźiey *GroicPorz* h3v; Dokąd były kielichy drewniáne/ y íłkláne/ dotąd byli kxięża írebrni y złoći. *KrowObr* 106; Wiktor wtory tym imieniem Papieřz trzeći s kielichá otruty. *KrowObr* Vu2, 38v, 105v, 106, 124 [2 r.], 125 (12); Gdy kmiotek vmrze bez płodu á ořtánie po niem puścizná/ tedy z tey puścizny ma być kielich ípráwion zá pułtory grzywny *UstPraw* F3; *RejZwierz* 106v; ná tym mieyřcu ten kořciół ochędoźnie pořtáwion/ nádawřzy do niego kielichow ornatow/ y inych rzeczy dořyc *BielKron* 376, 150v, 181, 182v, 376; *RejPosWiecz*³ 97v; *BiałKat* 326; *BielSat* L4v; *SkarŻyw* 389; *PudłFr* 77; Wino y wodę w kielich leiá/ ále sřtawáią fię krwiá/ przez pořwięcenie řłow niebieřkich *WujNT* 180, 98, 114, 133; *SarnStat* 653; *CiekPotr* 7.

kielich z czym (4): *BielKron* 329; Potym wziął kielich s krzyźmem/ odzienie rořpiáwřzy/ Pomázał mu do łokciá od dłoni poczáwřzy. *StryjWjaz* C2v. Cf »kielich z winem«.

W połączaniach szeregowych (10): Ornat/ Kelich/ Ampuli Pulpity Perłowe Sutły [!] Rozmayte Apparaty I te ynřle drobne graty Znac yřs niemało Kořtuią *RejKup* aa5v, i6v, k8; iáko thym oleiem ímrodliwym/ nietylko ludzi máźećie/ ále teź Drwá/ Kamienie řpiźę/ řrebro złoto/ to ieřt kořcióły Kámienne/ Drewniáne/ Ołtarze Zwony/ Kielichy/ Portátyły y inřze Dyabelřkie zabobony krzćicie y guřlicie. *KrowObr* 86v, 100v, 129v, 130, 241; *LatHar* 78; Weźmie Krzyź /weźmie Kielich/weźmie Monřtráncyá. *KlonWor* 9.

W charakterystycznych połączaniach: kielich(y) czarować (6), *dawać* (3), *guřlic*, *krzćic* (2), *(po)kupić* (2), *(po)łamać* (3), *porwać*, *řwięćic* (2), *wziąć* (3), *źegnać*; *kielichow nadać* (2), *nakupić*, *nasprawować* (2); *dawanie kielicha* (2); *kielich drewniany*, *srebrny* (3), *szklany* (2), *uczarowany*, *złoty* (5).

Zwroty: »pić z kielicha« [szyk zmienny] (4): bo dáwaiá ieřzcze/ prořtym lvdziam/ pic í kielicha/ nie krew boźá/ ale prořtá wodę *SeklWyzn* e2; *KrowObr* 200, 203; *RejZwierc* 197.

»podnosić (a. podnieřć) kielich« [szyk zmienny] (5); I podniořwřzy obiema rękomá kielich/ máło ku gorze ták dáley řřemrzeřz. *KrowObr* 170, 169v [2 r.], 170, Tt4.

Wyrażenia: »w kielichu krew« [szyk 3 : 2] (5): *OrzList* b3 [2 r.], b3v; Skąd to iářnie idzie/ iź krew Chriřtuřowá w kielichu/ ieřt krew ořiáry zakonu nowego *WujNT* 287, 288.

»kielich z winem« (2): Potym kielich podniořwřzy z Winem y z wodá/ ták mowiřz *KrowObr* 169v; *KuczbKat* 245.

Szereg: »kielich, (i, abo) patyna« [szyk 14 : 1] (15): *KrowObr* 105 [2 r.], 105v [3 r.], 122, Ssv [2 r.], Tt3v; *WyprKr* 54; *KuczbKat* 245; *NiemObr* 88; Pállá/ ktorá ná kielich ábo pátenę kłáda/ [znaczy] pieczęći grobowe. *LatHar* 81, 81; *KlonWor* 9. [Ponadto w połączania szeregowym 1 r.].

2. Ofiara eucharystyczna; niekiedy (zwłaszcza w tekstach polemicznych) tylko jeden z dwóch jej składników, tj. wino przemienione w krew Chrystusowá; calix Vulg (101) ; *WróbŻořt* H4; *SeklKat* C2v; *RejKup* m7v; Iáwno ieřt wřzyřtkiemu řwiátu/ iáko prořte ludzi od kielichá odłáťzacie y odpychacie *KrowObr* 200, 47v, 48, 184, 184v, 199v [2 r.], 207v; *OrzList* b2, b3 [2 r.]; *RejPosWiecz*³ 96, 96v [3 r.]; tákowęgo ciáłá y krwię [używaią]: [...] kthóre řye w nas rozmnaźa z chlebá/ który ieřt ciáło iego: á w nas řye chowa z kielichá/ który ieřt krew iego. *BiałKat* 276; O Kielichu álbo oboiey ořobie. *WujJud* 178 marg [idem Mm3v], 252v, Mm3v; A przetoź to zeznáć muři káźdy/ iź odeymowánie

drugiey czałtki Sákrámentu/ to iest kielichá/ iest nieśłufzne *WujJudConf* 247v; *OrzJan* 129; Ten iest kielich testáment nowy we krwi moiey/ ktory zá was wylan będzie *WujNT Luc* 22/20 [*przekład tego samego tekstu SeklKat, KrowObr* 47v, *RejPosWiecz*³ 96v [2 r.], *WujNT przedm* 7, s. 287, 1.*Cor* 11/25], *przedm* 7, s. 115, 287 [2 r.], 362, 1.*Cor* 11/25. [Cf 1. *WujNT* 286 marg].

kielich czego (5): *KuczbKat* 170; Ten iest kielich Nowego Testámentu. *WujNT przedm* 22; Kielich błogofławienia ktoremu błogofławimy/ izali nie iest vczeltnictwem krwi Christułowey? *WujNT* 1.*Cor* 10/16 [*przekład tego samego tekstu KuczbKat, WujNT* 603], s. 115, 603.

W charakterystycznych połączeniach: kielich brać, odjąć; kielicha bronić (2), *napierać się; od kielicha odłączać, odłudzać, odpychać; o kielich się zastawować; kielich święty, zbawienny.*

Zwroty: »ofiarować kielich; ofiarowanie kielicha« (1; 1): Offiárujemy thobie Boże kielich zbawienny *KrowObr* 169v; *SkarJedn* 317.

»z kielicha, kielich pić« = *bibere calicem Vulg* [szyk zmienny] (13 : 4): *OpecŻyw* 93v; *SeklKat* X4v; *KrowObr* 48, 205v; *RejPosWiecz*³ 96 [2 r.]; *KuczbKat* 170, 190; Abowiem ilekroć będziecie ten chleb iedli/ y kielich pili/ śmierć Páńfką będziecie opowiedáć *WujNT* 1.*Cor* 11/26 [*przekład tego samego tekstu KrowObr* 48, *RejPosWiecz*³ 96, *WujNT* 607], s. 180, 1.*Cor* 10/21, s. 603, 1.*Cor* 11/27, 28, s. 607 [3 r.]; [Chto dośtoynie ten Chleb trawy/ Y pije łtego Kelcha/ Smirc wieczną nieuzdrzy. *Krofej* D3v.]

»kielich poświęcać; kielich bywa poświęcon; poświęcenie (a. poświęcanie) kielicha« (1; 1; 2): *KuczbKat* 160, 175; *SkarJedn* 346; Bo kielich ná ofiárę Pánu Bogu záwłze poświęcano: lecz nie záwłze z niego ludziom pić dawano. *WujNT* 603.

»kielicha używać (a. pożywać), używanie« [szyk zmienny] (2 : 1): *KromRozm III* L4v; Y ktoby tego chlebá y kielichá pożywał niegodnie/ żeby był winien [...] ciála y krwi Páńfkiey. *RejPosWiecz*³ 97; *BiałKat* 271.

Wyrażenia: »kielich krwie« (4): *KuczbKat* 160; KTORY, rozumiey kielich krwie/ zá was fię wylewa *WujNT* 288, 288 [2 r.].

»kielich pański« = *calix a. mensa Domini Vulg* (10): Sumnienie wywodzi o Kielichu pańskim. *RejKup* m7v; *KrowObr* 200; *KuczbKat* 190; *WujJudConf* 177v, 260v; *WujNT* 115, 286, 1.*Cor* 10/21, s. 604, 1.*Cor* 11/27.

»podnoszenie kielicha« (1): Podnośzenie chlebá y kielichá wymyślił y pośthánowił Honoryus trzeci *KrowObr* 197.

»służenie kielicha« (1): Ten brody rofkazał káplanom golić dla fnádniefzgo służenia kielichá. *BielKron* 148v.

Szeregi: »chleb i (a, abo, także, jako i) kielich« = *panis et calix Vulg* [szyk 31 : 1] (32): *OpecŻyw* 93v; *SeklKat* X4v; gdyfz Krytús ciála łwe Apośtołom podawał/ ośobno chleb/ á ośobno kielich. *KrowObr* 207v, 48, 197, 205v; Máłoby nam ná tym/ chociażeby ten chleb y kielich był ciálem y krwią Pána křiśtułowá/ kiedy bychmy tego pożywać nie mogli. *RejPosWiecz*³ 97, 96 [3 r.], 96v [5 r.], 97 [2 r.], 97v [2 r.], 99 [2 r.]; *BiałKat* 271; *KuczbKat* 170; *WujJud* 236v; *WujJudConf* 260v; *WujNT* 601 marg, 603, 604, 1.*Cor* 11/26, 28, s. 607 [2 r.]. [*Ponadto przy innym szeregu* 2 r.].

»kielich, (a, albo) krew« [szyk 4 : 1] (5): *KromRozm III* L4v; *iefli im Kielichá álbo Krwie Kryftułowey/ będziemy bronić? KrowObr* 207v, 199v [2 r.]; *WujNT przedm 7. [Ponadto przy innym szeregu 2 r.]*.

»(ani) kielich a(1)bo (ani) wino« [szyk 6 : 2] (8): *Tá fwiątość iż fie chlebem y winem ábo kielichem w piśmie fwięthym nazywa/ tho z rzeczy przyrodzoney ma RejPosWiecz³* 96v, 96 marg, 96v, 97, 97v, 99; *BiałKat* 276; *WujNT* [405].

W przen (2) :

Wyrażenie: bibl. »kielich czartowski, szatański« = *mensa daemoniorum Vulg (1 : 1)*: *Niemożećie Kielichá Páńkiego pić/ y Kielichá Szátáńkiego KuczbKat* 190; *WujNT 1.Cor* 10/21.

3. Symbol losu zsyłanego przez Boga na człowieka (59) :

a. Męka; klęska, kara boża; los, przeznaczenie; calix Vulg, PolAnt (56) : *OpecŻyw* 106v; *Pan bog fpułci na grzeźniki iako dełzcz fidła/ ogień/ farkę y wiatry nawałności/ á to będzie czałtka ich kielicha. WróbŻółt* 10/7; *Ogyeń á duch s przepási fpadnye ná nye wfędzye/ A tákić to yuż kyelich tu zá ich złość bęध्ये LubPs* C4, C4 marg, aa2; *RejPos* 313v [2 r.]; *Przed Oycem fwym niebiełkim/ ná twarz fwą vpádał/ A Oyciec mu z ręki fwéy ón kielich podawał: Weż ij fynu namilfzy/ iefł to wola moiá/ Aby byłá rozlaná niewinna krów twoiá. SiebRozmyśl* H2.

kielich czego [= co] (9): *gdyż kielich práwice Páńkiey [calix dextrae Domini] ná cię wylan będzie BibRadz Hab* 2/16; *Iż Bábilon wielki przyłzedł ná pamięć Pánu/ áby go nápoił s kielichá gniewu fwoiego. RejAp* 139. *Cf* »kielich gorzkości«, »kielich męki«.

W charakterystycznych połączeniach: kielich się przybliża, wylan będzie; kielich podawać, podjąc (wziąć) (2); kielich grzesznikow, zbawienny.

Zwroty: bibl. »oddalić, przenieść kielich; odejdzie (a. może odej(ś)ć), odstąpi kielich« = *transfere calicem Vulg* [szyk zmienny] (6 : 3; 8 : 1): *OpecŻyw* 99v, 100 [2 r.], 100v, 101; *Oycze moy niemożeli ten kielich odeydz [non potest hic calix transire]* iedno że bym y pił/ Itáń fie wola twoiá. *Leop Matth* 26/42, *Matth* 26/39, *Mar* 14/36; *HistRzym* 90; *RejPos* 104; *ReszPrz* 82; *WerGość* 220; *Bogu Oycu fię modlił by kielich oddalił ArtKanc* D12; *WujNT Matth* 26/39, 42, *Mar* 14/36, *Luc* 22/42; *SiebRozmyśl* B3.

»pić kielich, z kielichá; napoić z kielichá; picie kielicha« = *bibere calicem Vulg* [szyk zmienny] (17 : 3; 1; 1): *WróbŻółt* mm8, mm8v; *RejPs* Ff6; *RejAp* 138v, 139; *RejPos* 311v [2 r.], 313v [7 r.]; *SkarŻyw* 372; *Możećieź pić kielich/ ktory ia będe pił (marg)* *To iefł, ćierpieć mękę, ktorą ia mam ćierpieć. (—) WujNT Matth* 20/22 [*przekład tego samego tekstu RejPos* 311v, 313v [3 r.], *WujNT przedm* 22, *Mar* 10/38], *przedm* 22, *Matth* 20/23, *Mar* 10/38, 39, *Ioann* 18/11, s. 376 marg.

Wyrażenia: »kielich gorzkości, gorzki« (1 : 1): *niechátz odstąpi ode^mnie ten kielich niewymowné gorzkości. OpecŻyw* 100v, 100.

»kielich męki (a. umęczenia)« (6): *OpecŻyw* 100; *TarDuch* Cv; *Będe pił kielich vmęczenia, a będe cirpliwym iego przykładem WróbŻółt* mm8v, mm8; *RejPos* 104; *SkarŻyw* 372.

»kielich pański« (2): *Trzecie mamy fie vczyć/ co iefł kielich Páńki y iáko gi znośić mamy RejPos* 315, 313v marg.

»kielich wina« (2): Bo kielich w ręce Pánfkiey winá łczyrego pełen zmiessánia [*calix in manu Domini vini meri, plenus mixto*]. *Leop Ps* 74/9; *RejAp* 138v.

Szereg: »kielich to jest (i) męká« [*szyk 4 : 1*] (5): Nadewślytko mi cie mily Iezu vczynilo milégo/ kielich twoy/ to iest/ męka twoia gorzká *OpecŻyw* 160v, 99v; *WróbŻółt* D6v; *LubPs* Z4; *WerGośc* 219.

b. Łaska boża, powodzenie (3) :

kielich czego (2): Kielich zbawienia będę brał *WróbŻółt* 115/13. *Cf Wyrażenie*.

Zwrot: »pić z kielicha« (1): Bowyemem yá wdzyęczny napoy pił s kyelichá yego/ Onći mnye łam dzyedzictwo me zás mile przywroći/ Wślytkich nyedostátkow moich łáfkáwye vkroći. *LubPs* D3.

Wyrażenie: »kielich wina« (1): Dzyerzy w ręce kielich winá ktorym poi wiernego/ A drożdżami nátrze gębę niewyerniká káždego. *LubPs* R4.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (2) : Opufzczam one ich [...] łprofne łłow nowości: kiedy miáłto krztu/ nurzánie/ [...] miáłto kielichá/ czálszę ábo kubek: y inne tym podobne terminy łtárym Chrześcijánom niełlycháne wnołżá *WujNT przedm* 8, *przedm* 22.

Synonimy: 1. *kruż, kubek, kusz, napojnik*.

KW